

" Γιατί;" (αντιπολεμικό διήγημα) του Γιάννη Μαγκλή Μια κραυγή διαμαρτυρίας ενάντια στον πόλεμο...

ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ του διηγήματος

- Η αγριότητα και ο παραλογισμός του πολέμου.
- Η αλλοτρίωση της ανθρώπινης φύσης στον πόλεμο.
- Η ανθρωπιά και η αυτογνωσία που αναδύονται μέσα από την προσωπική δοκιμασία του στρατιώτη.

Στόχος/ προθετικότητα του συγγραφέα: να στείλει ένα αντιπολεμικό μήνυμα και να κηρύξει την ανάγκη για ειρήνη και συναδέλφωση των λαών.

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΛΟΚΗΣ ΤΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ

Η υπόθεση του διηγήματος αρχίζει να ξετυλίγεται με την άφιξη του πρώτου στρατιώτη στην **πηγή**, για να γευτεί το καθαρό νερό. Το **νερό** λειτουργεί ως *σύμβολο της ειρηνικής ζωής που έχει άθελά του στερηθεί ο νέος στρατιώτης και ως μέσο κάθαρσης από τη σκληρή πραγματικότητα του πολέμου.* Όταν ο στρατιώτης γεύεται το νερό με όλες τις αισθήσεις του ("...χάιδεψε ακόμα με το χέρι, με το μάτι το δροσερό νεράκι."), αποβάλλει το ρόλο του πολεμιστή και ξαναγίνεται άνθρωπος (" Δροσίστηκε, καθαρίστηκε, μέρεψε. Έγινε άλλος άνθρωπος ..."). Η **ψυχική γαλήνη** που βιώνει ο στρατιώτης και το αίσθημα της ξαλάφρωσης συνδυάζονται με την ομορφιά της **φύσης**, η οποία εκφράζει τη διαμαρτυρία της για τον πόλεμο και τα ανθρώπινα έργα που ασχημίζουν τη ζωή και προκαλούν την αντίδραση του παντεπόπτη ήλιου. (" Ο μεγάλος ήλιος που ολημερίς τσουρουφλούσε φίλους κι οχτρούς είχε γυρίσει πια να ξεκουραστεί. Σιχάθηκε να βλέπει τους ανθρώπους να σκοτώνονται συναμεταξύ τους κι έκλεισε τα μάτια να ξεχάσει.").

Η εμφάνιση του δεύτερου στρατιώτη που προσεγγίζει την πηγή με την **ίδια επιθυμία**, να γευτεί το δροσερό νερό και τη χαρά της ζωής σε μια ανάπαυλα του πολέμου, *προκαλεί μια ανατροπή στην εξέλιξη της δράσης.* Η έκπληξη της απροσδόκητης συνάντησης ενεργοποιεί το ένστικτο της **αυτοσυντήρησης** στον πρώτο στρατιώτη. Ξυπνάει μέσα του η αγριότητα του πολέμου, επιστρέφει στο ρόλο του πολεμιστή, πυροβολεί το άοπλο θύμα. (" Μα ο πρώτος στρατιώτης ξέχασε ολότελα τα όσα τώρα θα είπαι αγναντεύοντας τον ήσυχο ουρανό και μονοστιγμής τράβηξε από τη μέση του το πιστόλι και το πρότεινε στον οχτρό"). Η βιαιότητα της πράξης τονίζεται περισσότερο με τη βουβή ικεσία του δεύτερου στρατιώτη, που προβάλλει την **ανθρώπινη υπόστασή** του και τις ομοιότητες ανάμεσα στο θύτη και το θύμα (" - «Κοίταξέ με, αδερφέ μου, είμαι ολομόναχος και άοπλος. Δίψασα πολύ και ήρθα να πιω λίγο νεράκι. Λυπήσου με, είμαι αθώος, χάρισέ μου τη ζωή. Κοίταξε, είμαι νέος πολύ και ξέρεις, μια γριά μάνα που δεν έχει στον κόσμο άλλο κανένα, με καρτερά».").

Κοινά σημεία των αντίπαλων στρατιωτών: ίδιες επιθυμίες / ίδια απλά ανθρώπινα όνειρα/ ίδιες συναισθηματικές ανάγκες / ίδια λαχτάρα για ζωή/έχουν αφήσει πίσω τους οικογένεια που περιμένει με αγωνία την επιστροφή τους.

Ο θανάσιμος τραυματισμός του δεύτερου στρατιώτη συνδυάζεται με τη λεπτομερειακή και ρεαλιστική περιγραφή της επιθανάτιας αγωνίας του (" Ο άνθρωπος κυλίστηκε πάνω στη γης σπαράζοντας και βογκώντας... Σάλευε σπασμωδικά, κούναγε τα πόδια κι έσφιγγε τα δυο χέρια του απάνω στο στήθος. Τα χλωμά πονεμένα χείλη κινιόντουσαν σιωπηλά. Τα ορθάνοιχτα μάτια κοιτούσαν γιομάτα απορία και φόβο το νέο στρατιώτη. Και πάνω σε όλο το πρόσωπο: μέτωπο, μάτια, χείλη, ήταν περιχυμένα ο ανθρώπινος πόνος και το ξάφνιασμα. "). Η παρατήρηση της αγωνίας του θύματος ενεργοποιεί " την κρίση συνείδησης" του δολοφόνου. Ο αφηγητής *σχολιάζει έμμεσα* ότι ο πρώτος στρατιώτης με την αναίτια

αφαίρεση της ζωής του συνανθρώπου του *πρόσβαλε τον ίδιο το Θεό* (“Μα ο νέος στρατιώτης ξέχασε μονομιάς το Θεό. Έχασε τον άνθρωπο,...”).

Η **κορύφωση** της πλοκής του διηγήματος έρχεται με την παρουσίαση της ψυχικής πάλης του δολοφόνου στο άγριο τοπίο του βουνού. *Οι τύψεις και η μεταμέλεια* για την πράξη του (που εκφράζονται με την άτακτη και πανικόβλητη φυγή του από τον τόπο του εγκλήματος ,καθώς και με την παράκλησή του να επιζήσει το θύμα) *δείχνουν την εσωτερική μεταστροφή του στρατιώτη , ο οποίος αποκτά αυτογνωσία και συνειδητοποιεί ότι τραυμάτισε τον αδελφό του, τον άλλο του εαυτό.*(“ Μέσα στο μυαλό του τώρα καρφώθηκε μια σκέψη: να προφτάξει, να βοηθήσει το χτυπημένο. (“Θε μου, μουρμούρισε, λυπήσου τον, λυπήσου με. Άφησέ τον να ζήσει”).

Η **λύση** επέρχεται με την επιστροφή του θύτη στην πηγή και την παροχή βοήθειας στο θύμα. Οι εκδηλώσεις συναδέλφωσης και αλληλεγγύης που ακολουθούν δείχνουν *την πλήρη ταύτιση και την εξομίωση ανάμεσα στο θύμα και στο θύτη.* (“ Καλέ μου, πονεμένη μου αδερφέ, μουρμούρισε ο νέος στρατιώτης συντριμμένος. Συχώρα με, καλέ μου, δεν το 'θελα· δεν είμαι φονιάς, σου τ' ορκίζομαι, δεν είμαι φονιάς. Να, μια στιγμή μονάχα ξέχασα πως είμαι άνθρωπος, ξέχασα πως είσαι άνθρωπος, αδερφός μου. Πως μάνα και σένα σε περιμένει στο φτωχικό της: μάνα και πατέρας κι αδέρφια. Ξέχασα, γιατί αυτοί οι κακούργοι θέλανε να με κάνουν να ξεχάσω.”). Ο θύτης καθαίρεται ,αλλά και καταγγέλλει τους μηχανισμούς του πολέμου και τις εξουσίες που προπαγανδίζουν τον πόλεμο ως υπεύθυνους για το έγκλημα που συντελέστηκε.

Ο πόλεμος, που συνήθως αποχτηνώνει τους ανθρώπους, φέρνει τελικά στην επιφάνεια τη χαμένη τους ανθρωπιά και αθωότητα. Η τραγική ειρωνεία είναι ότι η αυτογνωσία αποκτιέται ,όταν δεν μπορούν να ακυρωθούν οι συνέπειες του πολέμου. (“ Όμως ο άλλος πια δεν άκουγε· μήδ' ένιωθε. Η ψυχή του είχε πετάξει και το τυραγνισμένο κορμί άρχισε να σκεβρώνει. ...”).

Μέσα από τη διάρθρωση της πλοκής ο συγγραφέας τονίζει τονίσει ότι όλοι οι άνθρωποι, παρά τις διαφορές τους (π.χ. διαφορετική εθνικότητα), στο βάθος είναι ίδιοι.

Για το λόγο αυτό δεν προσδιορίζεται ούτε ο τόπος, ούτε ο χρόνος, ούτε τα πρόσωπα της ιστορίας: το περιστατικό αυτό θα μπορούσε να συμβεί σε κάθε πόλεμο, σε κάθε εποχή, σε κάθε λαό (πανανθρώπινη, καθολική & διαχρονική διάσταση).

Κάθε στρατιώτης είναι θύμα του πολέμου, είτε σκοτώσει, είτε σκοτωθεί. Ταυτόχρονα μπορεί να μεταβληθεί και σε θύτη: στον πόλεμο οι ρόλοι του θύτη και του θύματος εναλλάσσονται.

Οι ψυχικές διακυμάνσεις του νεαρού στρατιώτη/ θύτη:

- ο επαφή με τη φύση: **απλός, ήρεμος, χαρούμενος άνθρωπος**
- ο εμφάνιση εχθρού: και πάλι **καχύποπτος, σκληρός & αδίστακτος πολεμιστής**
- ο πυροβολισμός εχθρού: **αμηχανία**, καθώς αρχικά δε συνειδητοποιεί τι έχει κάνει
- ο βλέμμα & πόνος πληγωμένου: **ενοχές & πόνος**, ταυτίζεται με τον πληγωμένο εχθρό του, νιώθει πανικό κι έτσι τρέπεται σε φυγή
- ο στα μισά της διαδρομής σταματά: προσπαθεί να ηρεμήσει & να συγκεντρωθεί, αλλά δεν μπορεί, λόγω **της έντονης συναισθηματικής** κατάστασης στην οποία βρίσκεται.
- ο κατεβαίνει τρέχοντας την πλαγιά: θέλει να προφτάσει να σώσει τον πληγωμένο και παρακαλεί το θεό να τον σώσει· **ταραχή, αγωνία, τύψεις, πόνος για το συνάνθρωπό του & οίκτος για τον εαυτό του**
- ο πληγωμένος είναι ακόμα ζεστός: **προσωρινή ανακούφιση**, εξακολουθεί να τρέμει από αγωνία, νιώθει ανθρώπινα συναισθήματα.

- ο φροντίζει τον πληγωμένο: **ειλικρινής μετάνοια, πόνος, συντριβή, ανάγκη να λυτρωθεί, εξομολόγηση, ευαίσθητη ψυχή, τρυφερότητα.**
- ο νεαρός στρατιώτης συνειδητοποιεί ότι ο πόλεμος ήταν αυτός που τον έκανε απάνθρωπο & τον γέμισε μίσος για το συνάνθρωπό του.

Ο θύτης είναι ο πραγματικός πρωταγωνιστής του διηγήματος που ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά του τραγικού ήρωα:

- ο διαπράττει σφάλμα (το φόνο του συνανθρώπου του),
- ο είναι θύμα της Άτης (του παραλογισμού του πολέμου),
- ο δοκιμάζεται και συντρίβεται ψυχικά από τις τύψεις,
- ο ωριμάζει, αλλάζει στάση, κατακτά την αυτογνωσία.

Στο διήγημα συνδυάζονται η αφήγηση, το έμμεσο σχόλιο, η περιγραφή, ο εσωτερικός μονόλογος, ο διάλογος.

Τα γεγονότα εξελίσσονται σε χρονική σειρά και χρησιμοποιείται ο τριτοπρόσωπος/ παντογνώστης αφηγητής.

Η γλώσσα είναι εύπλαστη, ζωντανή δημοτική, με άφθονα σχήματα λόγου.

Σχήματα λόγου/εκφραστικά μέσα

Προσωποποιήσεις: Ένα σκληρό χέρι έσφιγγε την καρδιά του νέου στρατιώτη. Η νύχτα κατέβηκε ολούθες και απλωμένο σκοτάδι τους τύλιξε.

Μεταφορές: Η φλόγα έσβησε από τα σωθικά του . Τα μάτια καίγανε.

Παρομοιώσεις: σα να' τανε φίλοι παλιοί, σα να' τανε αδέρφια.

Ασύνδετο σχήμα: Δροσίστηκε, καθαρίστηκε, μέρεψε... Τέλεψε το λόγο, χάιδεψε ακόμα με το χέρι, με το μάτι το δροσερό νεράκι. Ένας άλλος στρατιώτης, οχτρός, κατέβαινε και τούτος ξέγνοιαστος και ξαρμάτωτος, να πει από τη γουρνίτσα, να δροσιστεί...

Επαναλήψεις: λυπήσου τον, λυπήσου με, Αδερφέ μου, τού'λεγε... αδερφέ μου...,δεν είμαι φονιάς...δεν είμαι φονιάς,

ξέχασα πως είμαι άνθρωπος, ξέχασα πως είσαι άνθρωπος.

Εικόνες: Ο ξένος ήτανε πεσμένος ... ο ανθρώπινος πόνος και το ξάφνιασμα, Άπλωσε τα χέρια ...και το απαλοχάιδευε...

Αντιθέσεις: Λίγη ώρα πριν έπεφτε ακόμη αραιό λιανοντούφεκο...Όμως τώρα ήταν πλέρια ησυχία...διψασμένος από την ολοήμερη κάψα- να του δροσίσει τα πυρωμένα σωθικά... φονιά και θύμα...

χρονογραμμή : Γιατί, Γιάννης Μαγκλής (ανάλυση)

Θεματικά κέντρα

Πόλεμος και απάνθρωπη βία

Θύτες και θύματα, νικητές και νικημένοι

Ειρήνη και ανθρωπισμός ενάντια στον πόλεμο και τη θηριωδία.

Το διήγημα αποτελεί μια ηχηρή διαμαρτυρία του συγγραφέα απέναντι στον **παραλογισμό του πολέμου** και, ταυτόχρονα , μια **φιλειρηνική έκκληση** προς όλους τους λαούς, ανεξάρτητα από εθνικότητα, γλώσσα, πολιτισμό. Στο αφηγηματικό περιεχόμενο δεν υπάρχουν τοπικοί ,χρονικοί ή ονοματικοί δείκτες,

ώστε να μπορούμε να προσδιορίσουμε το πότε, που και ανάμεσα σε ποιους συμβαίνουν τα διαδραματιζόμενα.

Ο συγγραφέας λοιπόν προσπαθεί να δείξει πως δεν έχει σημασία ποιος έχει δίκιο και ποιος άδικο αλλά πως οι εμπόλεμοι χάνουν την ανθρωπιά τους και γίνονται εναλλάξ σκληροί θύτες και αθώα θύματα.

Πάνω σε αυτή την απουσία δεικτών αναπτύσσεται ο λογοτεχνικός μύθος που χαρακτηριστικό γνώρισμά του είναι οι συνεχείς ανατροπές. Ο νέος στρατιώτης τη μια στιγμή προκαλεί τη συμπάθεια του αναγνώστη επειδή παρουσιάζεται σαν θύμα ενός πολέμου που τον έχει εξαχρειώσει, τον κρατά μακριά από τα αγαπημένα του πρόσωπα και δεν τον αφήνει να απολαύσει την όμορφη ζωή του ανθρώπου την άλλη στιγμή όμως προκαλεί την αντιπάθεια γιατί γίνεται ο ίδιος στυγνός εκτελεστής ενός συνανθρώπου του.

Στη συνέχεια ο στρατιώτης μετατρέπεται ξανά σε τραγικό θύμα καθώς μετανιώνει φρικτά και συντρίβεται από την πράξη του! Η τελευταία εικόνα του νέου στρατιώτη να κρατά στην αγκαλιά του και να ζητά συγγνώμη από τον στρατιώτη θύμα, σφραγίζει την ιστορία και δίνει σαφέστατα αντιπολεμικό περιεχόμενο στο κείμενο.

Παρατηρούμε τις όμορφες εικόνες της φύσης όταν ο στρατιώτης απλώς απολάμβανε τη ζωή.

Πρέπει να τονίσουμε πως ο συγγραφέας βάζει τις ίδιες σκέψεις και τα ίδια λόγια και στους δύο στρατιώτες για να δείξει πως άσχετα από τις διαφορές και τον πόλεμο οι άνθρωποι έχουν τις ίδιες ανάγκες, σκέψεις, αγωνίες, πόνους. Η επαναλαμβανόμενη προσφώνηση "αδερφέ μου", όπως και ο όρος "άνθρωπος", που επαναλαμβάνεται συχνά, δίνει το μήνυμα της συναδέλφωσης και ανθρωπίνης αλληλεγγύης.

Κοινά σημεία ανάμεσα στους δύο στρατιώτες:

ίδιες επιθυμίες, ίδια ανθρώπινα όνειρα, ίδιες συναισθηματικές ανάγκες, ίδια λαχτάρα για ζωή, έχουν και οι δύο αφήσει πίσω αγαπημένα πρόσωπα και οικογένεια.

Στην αρχαία ελληνική τραγωδία **τραγικό είναι το πρόσωπο** που κάνει κάποιες ενέργειες, αγνοώντας ότι αυτές θα οδηγήσουν το ίδιο ή και άλλα πρόσωπα σε συμφορές, **γιατί έτσι έχουν αποφασίσει οι θεοί και η μοίρα** (είναι έρμαιο και θύμα των θεών και της μοίρας).

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΡΑΓΙΚΟΥ ΗΡΩΑ (Δραματική Ποίηση Γ' Γυμνασίου)

Ο ήρωας που πάσχει, υποφέρει. Η τραγικότητα δημιουργείται κατά κανόνα:

α. όταν ο ήρωας πάσχει εξαιτίας μιας αναπόφευκτης μοίρας,

β. όταν υποπίπτει σε σφάλμα από λάθος υπολογισμούς ή από υπερβολική αυτοπεποίθηση και αλαζονεία,

γ. όταν έρχεται αντιμέτωπος με δυνάμεις υπέρτερες (ισχυρότερες),

δ. όταν βρίσκεται στην ανάγκη να επιλέξει ανάμεσα σε δυο λύσεις, που και οι δυο θα τον πληγώσουν,

ε. όταν ο ήρωας μεταπίπτει από την ευτυχία στη δυστυχία .

Ο νεαρός στρατιώτης γίνεται τραγικό πρόσωπο γιατί:

- είναι και αυτός θύμα ενός πολέμου που τον έχει κάνει ίδιο με ένα άγριο ζώο.
- Αναγκάζεται να σκοτώσει πριν σκοτωθεί.
- Ζώντας μέσα στη βία του πολέμου ενδιαφέρεται για την επιβίωσή του και "ξεχνάει" τον άνθρωπο.
- Όταν συνειδητοποιεί την πράξη του, νιώθει ενοχές και ζητάει συγχώρεση.
- Λέει πως δεν είναι φονιάς αλλά έχασε την ανθρωπιά του με τον πόλεμο.

Το κείμενο είναι ένα διήγημα: το διήγημα είναι πεζό λογοτεχνικό αφηγηματικό έργο με μικρή (σχετικά με το μυθιστόρημα) έκταση με ολοκληρωμένη υπόθεση, η οποία είναι πλαστή ή εμπνευσμένη από την πραγματικότητα. Στο διήγημα υπάρχει ενότητα υπόθεσης, τόπου και χρόνου: η υπόθεση τοποθετείται σε συγκεκριμένο τόπο και περιορισμένα χρονικά πλαίσια, ενώ περιστρέφεται γύρω από 'ένα κύριο γεγονός, στο οποίο πρωταγωνιστεί ένα κεντρικό πρόσωπο, ο ήρωας του διηγήματος. Ενδέχεται όμως να υπάρχουν και δευτερεύοντα γεγονότα ή πρόσωπα, που έχουν στόχο να φωτίσουν τον πρωταγωνιστή.

Οι ψυχικές διακυμάνσεις του νεαρού στρατιώτη

- επαφή με τη φύση: απλός, ήρεμος, χαρούμενος άνθρωπος
- εμφάνιση εχθρού: και πάλι καχύποπτος, σκληρός και αδίστακτος πολεμιστής
- πυροβολισμός εχθρού: αμηχανία, καθώς αρχικά δε συνειδητοποιεί τι έχει κάνει
- βλέμμα και πόνος πληγωμένου: ενοχές και πόνος, ταυτίζεται με τον πληγωμένο εχθρό του, νιώθει πανικό κι έτσι τρέπεται σε φυγή
- στα μισά της διαδρομής σταματά: προσπαθεί να ηρεμήσει και να συγκεντρωθεί, αλλά δεν μπορεί λόγω της έντονης συναισθηματικής κατάστασης που βρίσκεται
- κατεβαίνει τρέχοντας την πλαγιά: θέλει να προφτάσει να σώσει τον πληγωμένο και παρακαλεί το θεό να τον σώσει· ταραχή, αγωνία, τύψεις, πόνος για το συνάνθρωπό του και οίκτος για τον εαυτό του
- ο πληγωμένος είναι ακόμα ζεστός: προσωρινή ανακούφιση, εξακολουθεί να τρέμει από αγωνία, νιώθει ανθρώπινα συναισθήματα
- φροντίζει τον πληγωμένο: ειλικρινής μετάνοια, πόνος, συντριβή, ανάγκη να λυτρωθεί, εξομολόγηση, ευαίσθητη ψυχή, τρυφερότητα
- ο νεαρός στρατιώτης συνειδητοποιεί ότι ο πόλεμος ήταν αυτός που τον έκανε απάνθρωπο και τον γέμισε μίσος για το συνάνθρωπό του.

Αφηγηματικοί τρόποι: Αφήγηση: γίνεται από έναν τριτοπρόσωπο αφηγητή, ο οποίος δε συμμετέχει στην ιστορία που αφηγείται. Ωστόσο εμπλέκεται συναισθηματικά στα δρώμενα. Ο αφηγητής παρακολουθεί τις κινήσεις και τις ενέργειες των ηρώων, διαβάζει τις σκέψεις τους και επικεντρώνεται στον τρόπο δράσεώς τους.(παντογνώστης)

Υπάρχουν στο κείμενο **μονόλογοι** στους οποίους αποκαλύπτεται ο εσωτερικός κόσμος του ήρωα.

Περιγραφές: τονίζεται η ομορφιά της φύσης σε αντίθεση με την αγριότητα του πολέμου.

Γλώσσα: απλή δημοτική με ποιητική χροιά.

Σχήματα λόγου/εκφραστικά μέσα

Προσωποποιήσεις: " Ο μεγάλος ήλιος που ολημερίς τσουρουφλούσε..... κι έκλεισε τα μάτια να ξεχάσει.", " Η νύχτα κατέβηκε ολούθες και απλωμένο σκοτάδι τους τύλιξε"

Μεταφορές: " Η φλόγα έσβησε από τα σωθικά του", "μέτωπο, μάτια, μύτη ήταν περιχυμένα ο ανθρώπινος πόνος και το ξάφνιασμα", "Χτύπαγε η καρδιά βουτηγμένη στην αγωνία", "Τα μάτια καίγανε "

Παρομοιώσεις: " σα να' τανε φίλοι παλιοί, σα να' τανε αδέρφια."

Επαναλήψεις: " λυπήσου τον, λυπήσου με," , " Αδερφέ μου, του'λεγε... αδερφέ μου...", "δεν είμαι φονιάς...δεν είμαι φονιάς", " ξέχασα πως είμαι άνθρωπος, ξέχασα πως είσαι άνθρωπος"